

УДК 821.111(73)

**СПЕЦЫФІКА ЎВАСАБЛЕННЯ
МАТЫВУ ІНІЦЫЯЦЫЎ
ЛІТАРАТУРНАЙ ВАЕННАЙ
СПАДЧЫНЕ Дж. Дос ПАСАСА**

3. І. Трацяк

кандыдат філалагічных навук, дацэнт
Полацкі дзяржаўны ўніверсітэт

Артыкул працягвае шэраг публікацый аўтара, прысвечаных вывучэнню амерыканскай прозы пра падзеі Першай сусветнай вайны. Разглядаецца матыў пасвячэння як адзін з канцэптualiных чыннікаў, што знітаваў багаццю праявіўшую спадчыну Дж. Дос Пасаса, у чый творчасці паслядоўна разглядаюцца падзеі 1914–1918 гг. (у апавесці “Пасвячэнне аднаго маладога чалавека – 1917”, рамане “Тры салдаты” і трылогіі “ЗША”). Абапіраючыся на ўласны вопыт, набыты ў Старым Свеце, перыёдыку і дакументальныя матэрыялы першай трэці ХХ ст., мастак слова прасачыў працэс ініцыяцыі на ўзроўні прыватнай асобы, трох тыповых грамадзян ЗША і цэлага народа.

Ключавыя словы: Першая сусветная вайна, амерыканская літаратура, Дж. Дос Пасас, матыў пасвячэння, “амерыканская мара”, “страчанае пакаленне”.

Уводзіны

Зварот да падзей Першай сусветнай вайны ўгрунтаваны ў біяграфію Дж. Дос Пасаса. Будучы мастак слова (“ганаровы лейтэнант”, “джэнтэльмен-кіроўца” ў медыцынскіх войсках) на свае вочы пабачыў вынікі выкарыстання сродкаў масавага вынішчэння, пазнаёміўся з прынцыпамі існавання ваеннай цензуры, засвоіў новыя аксіялагічныя арыенціры. Дж. Дос Пасас – прадстаўнік той нацыі, якая на словах культывавала паслядоўную абарону правоў чалавека, – прыйшоў да сумнай высновы: сусветнае ўзброенае супрацьстаянне не мела нічога агульнага з дэмакратычнымі законамі і агульнапрынятымі нормаў маралі.

Атрыманы вопыт дазволіў пісьменніку разгледзець Першую сусветную з розных ракурсаў, стварыць яе “формулу”:

“Свет – больш не забаўка
толькі кулямётны агонь і пажары
голад вошы блышыцы халера тыф
... няма хлараформу і эфіру тысячы
памерлых ад гангрэнозных ран
санітарныя кардоны і шпіёны
паўсюль”¹ [1, р. 374].

Асноўная частка

Еўрапейскі тэатр баявых дзеянняў увасоблены ўжо ў дэбютнай апавесці “Пасвячэнне аднаго маладога чалавека – 1917” Дж. Дос Пасаса. Празаік-пачатковец імкнуўся выканаць задзенае самому сабе ў жніўні 1917 г. абяцанне: “Я так хачу здолець і пазней адлюстраваць усю трагедыю і агіднае хваляванне часоў вайны” (*I want to be able to express, later – all of this – all the tragedy and hideous excitement of it*) [2, р. 675].

Малады мастак слова сутыкнуўся з цяжкасцямі: зняў са свайго тэксту шэраг пасажаў, што маглі шакіраваць чытачоў. Ён фінансаваў выданне, якое не стала бестселерам: за першыя шэсць месяцаў продажу было рэалізавана толькі шэсцьдзясят тры копіі [3, р. 192–193]. Літаратурная крытыка не адразу звярнула ўвагу на твор, першыя рэцэнзіі з’явіліся пасля публікацыі рамана “Тры салдаты”. У 1945 г. апавесць была перавыдадзена пад назвай “Першая сустрэча” (*First Encounter*). У савецкім літаратурназнаўстве кніга ўспрымалася выключна як “першы значны амерыканскі твор пра Першую сусветную вайну” [4, с. 284].

Дж. Дос Пасас, разважаючы пра свае творы, заўважыў, што яго літаратурны дэбют увасобіў псіхалогію прадстаўніка пакалення, якое “гадавала-

¹ The world’s no fun anymore,
only machinegunfire and arson
starvation lice bedbugs cholera typhus
... no chloroform or ether thousands dead of
gangrened wounds
cordon sanitaire and everywhere spies

ся падчас ціхамірнага скону дзевятнаццатага стагоддзя” (*the Americans of my generation, raised as we were during the quiet after glow of the nineteenth century*) [5, p. 862] і не магло падрыхтавацца да татальнага ўзброенага канфлікту, што распачаўся ў жніўні 1914 г. Таму аднагодкі ды і сам аўтар перажылі нешта надзвычайнае, тое, што прэзак назваў “*пасьвячэннем / ініцыяцыяй*”. Пазней Р.Г. Дэйвіс падкрэсліў, што гэты працэс калейдаскапічны, бо персанаж сутыкаўся з рознымі праявамі эпохі: смерцю, жахам, парыжскімі норавамі, жанчынамі, крадзяжамі, разбэшчанасцю, анархізмам і каталіцтвам (*There is not just one initiation but a whole series of them – encounters with death, fear, Paris, women, theft, corruption, anarchism, Catholicism*) [6, p. 10]. На наш погляд, у аповесці занатавана духоўная трансфармацыя асобы, якая не магла дасягнуць пачуцця гармоніі з сабой і светам. Такім чынам, прэзак перагледзеў асноўныя набыткі “рамана выхавання”, дапасавалі іх да часоў сусветнага ўзброенага канфлікту.

Ужо ў першым рамане Дж. Дос Пасас заўважыў, што падарожжа ў Стары Свет – пачатковая прыступка на шляху персанажа да новай самаідэнтыфікацыі. Карабель паўстаў як каўчэг, што на кароткі час адмежаваў дзейных асоб і ад “амерыканскай мары”, і ад “вайны, што скончыць усе войны”. Сярод пасажыраў вылучалася экзальтаваная дзяўчына, што верыла прапагандысцкім лозунгам, маладыя авантурысты, якія марылі пра фронт – месца, дзе мажліва пазбавіцца ад нуды, інтэлігенты-летуценнікі, якія вырашылі ахвяраваць жыццём дзеля чалавецтва.

Ізалежаны ад заходняй цывілізацыі, што захварэла на Першую сусветную, яны, як некалі героі “Дэкамерона” Дж. Бакача, бавілі час, пераказваючы нарысы з перыёдыкі, чуткі і апаведы сведкаў вайны ды разважаючы пра яе страшэнныя рэаліі. Не зусім дакладныя звесткі тым не менш закрэслівалі зразумелае і звыклае. У персанажаў узнікла пытанне, як

адносіцца да сыходу ў нябыт пад уздзеяннем сродкаў масавага вынішчэння. Нават неафіты ў пытаннях татальнай вайны здагадваліся, што смерць, напрыклад, ад удушша зневажае асобу: “З гэтым новым газам нічога немагчыма зрабіць... Лёгкая парахнеюць, як быцам бы яны гніюць разам з рэштай трупа. У шпітальных гаротнікаў прыхіляюць да мура і пакідаюць паміраць. Кажуць, што скура зелянее” (*There’s nothing they can do against this new gas ... It just corrodes the lungs as if they were rotten in a dead body. In the hospitals they just stand the poor devils up against a wall and let them die. They say their skin turns green*) [7, p. 12].

Новы еўрапейскі асяродак уразіў шараговага амерыканца, бо нагадваў пра мінулае, недасяжнае ў Новым Свеце. Даўнія ўзброеныя канфлікты літаральна ажывалі перад вачыма тых, хто не так даўно хаваўся ад амерыканскай рэчаіснасці ў разважаннях пра спадчыну Блэйка і Шэлі. Рамантычна-настальгічны настрой меў выразныя наступствы: “У назвах станцый паўстала старая вайна, аж да таго, што паводка з пунсовых макаў здавалася крывёй змагароў, забітых ва ўсе часы” (*in the names of the stations rose old war, until the floods of scarlet poppies seemed the blood of fighting men slaughtered through hall time*) [7, p. 18].

Пазней ваенная рэчаіснасць засведчыла сваё сапраўднае аблічча: “Шэра-зялёныя парваны камуфляж дрыжэў на фоне жоўтага зіхоткага неба ці абвіваўся вакол чорных вычварных дрэў без лісця... Уздоўж дарогі перавернуты артылерыйскі транспарт, забітыя мулы, што забыталіся ў пастронках і ляжалі каля разварочаных скрыняў з боепрыпасамі, награвашчаныя ў кучу трупы... напаўпахаваныя ў брудзе з равоў” (*Torn camouflage fluttering greenish-gray against the ardent yellow sky, and twining among the fantastic black leafless trees, the greenish wraiths of gas. Along the road scam ions over turned,*

dead mules tangled in their traces besides hattered caissons, huddled bodies ... half buried in the mud of the ditches) [7, p. 82]. Апакаліптычны малюнак з цяжкасцю аналізаваўся персанажам, які не так даўно жыў ва ўпарадкаваным свеце. Стваралася ўражанне, што дзейная асоба знарок супраціўлялася спробе перабудаваць свядомасць, і таму сапраўдныя інтэлектуальныя здольнасці падаўляліся інстынктам самазахавання.

Дж. Дос Пасас, як асоба, заглыбленая ў кніжную культуру, спрабаваў разгледзець ініцыяцыю на вайне праз павелічальнае шкло папярэдняй літаратурнай традыцыі. Франтавая рэчаіснасць параўнана з падзеямі ў кнізе Л. Кэрала “Аліса ў Залюстроўі”. Назіранні за бойняй на Марне ўзмацняліся асацыяцыямі, якія прыпадабнялі вайну да пантамімы і выступу цыркачоў (*an ill-intentioned Drury Lane pantomime, like all the dusty futility of Barnum and Bailey’s Circus*) [7, p. 25]. Паводле пісьменніка, баявыя дзеянні-пантаміма павінны скончыцца выбухам рогату, накіраванага супраць абсурду. Апанаваўшы і радавых, і камандаванне, смех мог адолець татальную вайну (*someday ... people everywhere, in all uniforms ... would jump to their feet and burst out at the solemn inanity, at the stupid, vicious pomposity of what they were doing*) [7, p. 52]).

Амерыканскі празаік імкнуўся разбурыць стэрэатыпныя ўяўленні пра ворага. Свае першыя назіранні Дж. Дос Пасас занатаваў у лістах з Еўропы, датаваных 1917 г.: На фронце “няма каго ненавідзець, акрамя гаротнікаў па другі бок нейтральнай прасторы, пра якіх мы ведаем, што яны такія ж няшчасныя, як і мы” (*people don’t hate much at the front; there’s no one to hate, except the poor devils across the way, whom they know to be as miserable as themselves*) [2, p. 679]. У аповесці “Пасвячэнне аднаго маладога чалавека – 1917” галоўны персанаж не адчуваў антаганізму да ворага: “Дзіўна нават падумаць, наколькі мы бліжэйшыя

да немцаў, чым да каго-небудзь іншага” (*it is funny to think how much nearer we are ... to the Germans than to anyone else*) [7, p. 34]. Спрабуючы выратаваць параненага палоннага, Марцін засвоіў, што вораг – не пачвара, а перш за ўсё – чалавек. Аўтар падкрэсліў: “Кроў і пот змылі ўсю нянавісць і хлусню” (*they were washed out, all the hatreds, all the lies, in blood and sweat*) [7, p. 104].

У надзвычайных абставінах персанаж адчуў патрэбу паяднаць актуальныя працэсы з нечым архетыповым. У дадзеным выпадку паралелі нарадзіліся, калі Марцін натрапіў на драўляную скульптуру Збавіцеля пад дажджом. Персанаж, які востра адчуваў адзіноту, заўважыў, што нехта спавіў галаву Ісуса калючым дротам (*where the crown of thorns had been about the forehead of the Christ someone had wound barbed wire*) [7, p. 71]). Герой паяднаў выяву бога-чалавека з радавымі, якія ахвяравалі жыццём. Адзінае адрозненне ад біблейскага сюжэту – дэвальвацыя ідэі выратавання. Замест маральнага ўзыходжання, гартавання лепшых якасцей збавіцеля ў вайскавай форме чакала падарожжа ў замкнёную прастору сховішча, куды ён трапіў у час артабстрэлу ці газавай атакі і дзе ён літаральна губляў годнасць і чалавечае аблічча.

Дж. Дос Пасас пакінуў фінал аповесці адкрытым, прадчуваючы, што ён звернецца да Першай сусветнай вайны як крыніцы звышактуальных тэм, якія патрабавалі грамадскага абмеркавання. Асобныя вынікі “пасвячэння” відавочныя: вайна – новы тып духоўнага зняволення, забойства часам можа ператварыцца ў прафесію і штодзённую патрэбу.

Дж. Дос Пасас працягнуў разважанні пра пасвячэнне на вайне ў рамане “Тры салдаты”. Аўтар абраў тры мадэлі ініцыяцыі: перажытае музыкам Эндрузам, фермерам Крысфілдам і гандляром Ф’юзэлі. Паводле Я. Засурскага, пісьменнік “адмовіўся ад апісальнасці і адышоў ад аўтарскай мовы, імкнучыся характарызаваць сваіх герояў праз іх мову, стыль мыслення і паводзіны”

[8, с. 8]. Першы крок на шляху да нязвяданага – служба ў войску ЗША. Паводле Дж. П. Бішапа, у раманах “армія ператварылася ў сімвал усіх сістэм, якімі людзі спрабуюць раздушыць сабе падобных” (*the army becomes a symbol of all the systems by which men attempt to crush their fellows and add to the already unbearable agony of life*) [9, p. 26]. Крытык літаральна перафразавуе Дж. Дос Пасаса, які ўклаў у вусны Эндруза наступнае: “Што з таго, што баі скончыліся? Арміі працягнуць перамолваць жыцці жыццямі” (*What did it matter if the fighting had stopped? The armies would go on grinding out lives with lives*) [10, p. 245].

Такая канцэпцыя вайсковай службы выклікала дыскусію ў шэрагах чытачоў і крытыкаў, якія паспелі зведаць армейскую дысцыпліну часоў Першай сусветнай. К. Даўсан адзначае: “Гэта – ці то ганебны паклёп, ці то агідная праўда” (*It is either a base libel or a hideous truth*) [11, p. 27]. У абодвух выпадках ніхто не мог застацца ў баку ад такой надзвычайнай сітуацыі. Так сталася з Н.Ш. Холам, які ўспрымаў раман як зняважлівую хлусню, што ганьбіла амерыканскую літаратуру [12]. Паводле асобных тыпалагічных рыс (антываенная скіраванасць, непрыхарошанае адлюстраванне франтавой рэчаіснасці, радывы салдат у якасці дзейнай асобы) кніга неаднаразова была параўнаная з раманам “Агонь” А. Барбюса [13; 14].

Ініцыяцыя праходзіла паводле пэўнага сцэнарыя: ваенная ці армейская штодзённасць рабілі асобу “чужой” у дачыненні да сябе. Ф’юзэлі заўважыў адчужанасць, калі яго надзеі на вайсковую кар’еру загінулі; Крысфілд – калі ўсвядоміў пачуццё дыскамфорту ад выбухаў некантралюемай агрэсіі. Больш за ўсё нязвыклае становішча хвалявала Эндруза, які заўважыў захадзі знішчыць яго індывідуальнасць яшчэ ў падрыхтоўчым лагеры.

Паводле Дж. Дос Пасаса, адным з сімвалаў адчужэння стала салдацкая

форма. Пасля абмывання ў рацэ Эндруз адзначае: “Я ніяк не магу зноў надумацца апрануць гэтыя рэчы, ліха на іх... Я адчуваю сябе настолькі чыстым і вольным. Гэта як добраахвотна ўлезці ў бруд ці зноў пайсці ў рабства” (*I can't make up my mind to put the damn thing on again ... I feel so clean and free. It's like voluntarily taking up filth and slavery again*) [10, p. 165].

Наступнай прыступкай на шляху да пасвячэння было ўсведамленне таго, што “шырокакаштабная мілітарызацыя амерыканскага грамадства – і цывільных, і ваенных – стварыла надзвычай дысцыплінаванае, канфармісцкае і нячулае грамадства” (*the broad-based militarization of the American public, both as civilians and soldiers, has created an overly disciplined, conformist, and desensitized populace*) [15, pp. 230–231]. Глыбей за ўсё дадзеная выснова закранула музыку-інтэлектуала, які не паразумеўся з “чужымі” яму амерыканцамі, што вымагалі ад творчай асобы нявартай ахвяры: застацца ў войску пасля заканчэння Першай сусветнай.

Пасвячэнне мела на ўвазе знаёмства са спецыфікай узаемаадносін у амерыканскім войску. Дж. Дос Пасас не збіраўся ствараць ідылію, таму некаторыя з яго персанажаў-афіцэраў успрымалі падначаленых як “нехлямяжы механізм, нешта сярэдняе паміж чалавекам і сабакам” (*a coarse automaton, something between a man and a dog*) [10, p. 239]. Такія назіранні паралельна распаўсюджваліся і на ворага.

Пісьменнік, які захапляўся кінамастацтвам – “галоўным паплекнікам ў вызваленні ад жаху гісторыі і блукання па яе міфалагічных і лінгвістычных лабірынтах” [16, с. 385], заўважыў, што прапаганда ператварала кінастужкі ў ідэалагічную зброю, якая гадала нянавісць да “чужога”. Успрыманне прапанаваных візуальных вобразаў вар’іравалася ў залежнасці ад розных фактараў. Крытычнае стаўленне да інфармацыі характарызавала Эндруза, які з недаверам глядзеў ці чытаў пра варвараў-

гунаў і герояў-амерыканцаў. Ён адчуваў, як у думках яго таварышаў “нянавісьць вярнулася як нешта, што жыло ўласным жыццём” (*hatred stirred like something that had a life of its own*) [10, р. 23]. Па-іншаму тэма ж кінэстужкі ўспрымалі Ф’юзэлі і Крысфілд. Канфармісцкі лад мыслення не дазваляў ім шырэй зірнуць на падрыхтаванае ідэалагамі.

Аповесць “Пасвячэнне аднаго маладога чалавека – 1917” і раман “Тры салдаты”, на наш погляд, засведчылі, што праблема ініцыяцыі падчас вайны не можа быць вычарпанай толькі на прыкладзе некалькіх дзейных асоб. Дж. Дос Пасас распачаў новы эксперымент у трылогіі “ЗША” (“42-я паралель”, “1919”, “Вялікія грошы”). Мастак слова працягнуў свае росшукі, увасобіўшы ініцыяцыю краіны, адчуваючы, што “дваццаце стагоддзе будзе амерыканскім. Амерыканскі лад мыслення будзе дамінаваць. Прагрэс у ЗША дадасць свету колераў і кірункаў развіцця” (*The twentieth century will be American. American thought will dominate it. American progress will give it color and direction*) [17, р. 12]. Маштабны праект дазволіў прасачыць светапоглядныя змены розных сацыяльных груп: ад радавых салдат да вайскавай эліты, ад прадстаўнікоў бізнесу да звычайных працоўных, ад майстроў прапаганды да спажывцоў іх прадукту, ад вытанчаных інтэлектуалаў-экспатрыянтаў да носьбітаў стэрэатыпнага мыслення і інш.

Пісьменнік, на той момант захоплены ідэямі сацыялістычнага будаўніцтва, фрагментарна ўвасобіў перараджэнне Расійскай імперыі (згадваюцца падзеі 1905 і 1917 гг., падаецца інфармацыя пра забойства царскай сям’і, расказваецца пра ўсталяванне новага дзяржаўнага ладу) у новае грамадска-палітычнае ўтварэнне і “ініцыяцыю” яе былых насельнікаў (у тым ліку і беларусаў – прадстаўнікоў “малога народа”, які па выніках сусветнай вайны намінальна атрымаў права на нацыянальнае і дзяржаўнае самавызначэнне). Яго накіды стварылі альтэрнатыўную

гісторыю, якая ўваходзіла ў складаныя ўзаемаадносіны з перажытым грамадзянамі ЗША, што сачылі за нязнамым у свеце савецкім эксперыментам.

Трылогія ўспрымаецца як каштоўная напаядакументальная крыніца па гісторыі ЗША, у тым ліку часоў Першай сусветнай вайны. Увасабленне ўзброенага супрацьстаяння займае адно з цэнтральных месцаў, у асноўным у рамане “1919”, названым М. Рос “слоўнай сімфоніяй вайнаў гадоў” (*a word-symphony of the war years*) [18, р. 102]. Аднак поўнамаштабны малюнак узнікае пасля знаёмства з трыма творамі, дзе занатавана здзіўленне, што апанавала жыхароў Новага Свету на самым пачатку вайны; пазней яно саступіла месца абурэнню з нагоды ўчынкаў варвараў-гунаў (яго апафеоз супаў з падарожжам “Лузітанія”). Далей увасаблена эйфарыя, якая апанавала большасць амерыканцаў пасля абвяшчэння таго, што ЗША напавяць свой экспедыцыйны корпус у Еўропу. Некалькі эпизодаў прысвечаны вопыту, набытаму амерыканскімі салдатамі і добраахвотнікамі ў шэрагах Чырвонага Крыжа. Высновы “джэнтэльменаў-кіроўцаў”, зробленыя пад уплывам ваенных падзей, супалі з думкамі самога аўтара, які сфармуляваў іх так: “Гэта пекла, калі табе прыходзіцца саромецца, што належыш да сваёй нацыі ... Клянуся, я саромлюся, што я – чалавек ... Спатрэбіцца, каб мяне захлынула нейкая выбітная хваля надзеі, падобная да рэвалюцыі, толькі тады я зноў пачну паважаць сябе” (*It’s a hell of a note when you have to be a shamed of belonging to your own race. ... I swear I’m a shamed of being a man ... it will take some huge wave of hope like a revolution to make me feel anyself respect ever again*) [1, р. 520].

Паказальна, што Дж. Дос Пасас звярнуўся да вопыту цывільных (у асноўным жанчын), якія зведалі асобныя праявы катаклізму: ад паветраных абстрэлаў парыжскіх вуліц да побыту ў франтавых шпіталях. У кнігах знайшлася месца аповедам пра шпіёнаманію,

уплыў цензуры на шараговага амерыканца. Асобна занатавана супярэчлівая рэакцыя і амерыканцаў, і еўрапейцаў на “14 пунктаў” В. Вільсана, іншыя ідэі, звязаныя з упарадкаваннем свету пасля вайны. Прызай не абышоў увагай і працэс вяртання да мірнага існавання, якое ў ЗША звязана з развіццём прыватнага бізнесу, прамысловасці. Краіна кіравалася ў свет “вялікіх грошай”, якія, паводле Дж. Дос Пасаса, ператварыліся ў новы тып каштоўнасцей і ў масавай свядомасці канчаткова занялі месца, некалі аддадзенае дэмакратычным ці хрысціянскім ідэалам.

На пачатку 1920-х гг. мастак слова пачаў выпрацоўваць арыгінальную манеру выкладу матэрыялу, заснаваную на прыёме мантажу. Паводле А. Зверава, “сам тып мантажу, што вабіў Дос Пасаса <...>, стаўся плённы толькі ў літаратуры, якая малявала рэчаіснасць у перыяды высокага гістарычнага напружання” [19, с. 514]. Письменник адмовіўся ад паслядоўнага выкладу матэрыялу і аддаў перавагу аповеду, які кіраваўся ўнутранай логікай развіцця. М. Джавахідзэ, разважаючы пра творы прызайка, падкрэсліла, што прафесійныя веды паўплывалі на іх будову: “законы архітэктуры і жывапісу арганічна зліліся з законамі апаведальнай тэхнікі” [20, с. 21]. Значым, што аповедавая стратэгія Дж. Дос Пасаса – не адзіная спроба ўвасобіць зменлівую атмасферу першай трэці XX ст. Так, Э. Хемінгуэй эксперыментаваў з прыёмам мантажу ў зборніку апаведанняў “У наш час”, паяднаўшы пад адной вокладкай асобныя журналісцкія замалёўкі і непасрэдна мастацкія творы.

Заклучэнне

Прызайчная спадчына Дж. Дос Пасаса, прысвечаная падзеям Першай сусветнай вайны, што паўсталі ў больш шырокім гістарычным кантэксте, знітаная ў адзіны ідэйны комплекс дзякуючы матыву ініцыяцыі: вопыт пэўнай асобы (“Пасвячэнне аднаго маладога чалавека – 1917”) саступіў месца перажытаму трыма

больш-менш тыповымі грамадзянамі ЗША (“Тры салдаты”), каб пазней узбуўніцца да малюнкаў нацыянальнага маштабу (трылогія “ЗША”). У выпадку з пакаленнем Дж. Дос Пасаса, вопыт якога так ці інакш занатаваны ў дадзеных кнігах, ініцыяцыя мела шэраг вынікаў. Нехта не вытрымліваў выпрабавання і канчаў жыццё самагубствам, іншыя зняверыліся ў гуманістычных каштоўнасцях і пагадзіліся на функцыю шрубкі ў механізме вайны. Існавалі выпадкі, калі асоба, адчуваючы аксіялагічны крызіс, часова апранала маску цыніка, каб схваць уласную разгубленасць. Паводле мар самога мастака слова, ідэальным вынікам ініцыяцыі павінна было стаць нараджэнне чалавека, што прыняў ідэі сацыялізму, вырашыў прысвяціць сябе іх распаўсюджванню.

Поруч з грамадска-палітычнымі працэсамі на радзіме (невываральныя расавыя і рэлігійныя праблемы, крызіс комплексу ідэй пад назвай “амерыканская мара”, пошукі альтэрнатыўных, часцей за ўсё сацыялістычна афарбаваных шляхоў упарадкавання амерыканскага жыцця) персанажы асацыявалі сваё пасвячэнне са знаёмствам з еўрапейскім быццём і радыкальна новымі правіламі існавання на абсягах былой Расійскай імперыі. Вопыт Дж. Дос Пасаса адбіўся на яго канцэпцыі Першай сусветнай вайны, што паўстала як адмысловая, татальная, невылечная хвароба, якая апанавала і асобнага індывіда, і самыя розныя нацыі па абодва бакі акіяна. Праявамі такога паталагічнага стану пісьменнік лічыў цензуру, дасягненні прапагандысцкай машыны, пачуццё адчужанасці, што нараджалася ў чалавека, які знаёміўся з сутнасцямі праявамі ўзброенага канфлікту.

СПІС ВЫКАРЫСТАНЫХ КРЫНІЦ

1. *Dos Passos, Jh.* 1919 / Jh. Dos Passos // USA. – The Library of America, 1996. – Pp. 357–761.
2. *Dos Passos, Jh.* Letters and diaries 1916–1920 / Jh. Dos Passos // Travel Books and Other Writings 1916 – 1941. – The Library of America, 2003. – Pp. 635–800.

3. **Ludington, T.** John Dos Passos: A Twentieth Century Odyssey / T. Ludington. – New York : Dutton, 1980. – 608 p.
4. **Засурский, Я.** Джон Дос Пассос / Я. Засурский // История литературы США. Литература между двумя мировыми войнами. Том VI, книга 1 / редкол.: Я. Засурский (гл. ред.) [и др.]. – М. : ИМЛИ РАН, 2013. – С. 283–308.
5. **Dos Passos, Jh.** One Man's Initiation: 1917. A Preface Twenty-Five Years Later / Jh. Dos Passos // Novels 1920–1925. – New York, Literary Classics of the United States, Inc., 2003. – Pp. 862–864.
6. **Davis, R.G.** John Dos Passos / R.G. Davis. – Minneapolis : University of Minnesota Press, 1962. – 47 p.
7. **Dos Passos, Jh.** One Man's Initiation / Jh. Dos Passos. – New York, George H. Doran Company, 1922. – 128 p.
8. **Засурский, Я.** Введение / Я. Засурский // История литературы США. Литература между двумя мировыми войнами. Том VI, книга 1 / редкол.: Я. Засурский (гл. ред.) [и др.]. – М. : ИМЛИ РАН, 2013. – С. 5–11.
9. **Bishop, Jh. P.** Review / Jh. P. Bishop // John Dos Passos: The Critical Heritage / ed. by B. Maine. – London, New York, Routledge, 2005. – Pp. 25–26.
10. **Dos Passos, Jh.** Three Soldiers / Jh. Dos Passos. – New York : The Modern Library, 1932. – 471 p.
11. **Dawson, C.** Insulting the Army / C. Dawson // John Dos Passos: The Critical Heritage / ed. by B. Maine. – London, New York, Routledge, 2005. – Pp. 27–29.
12. **Hall, N. Sh.** 'John Dos Passos Lies!' / N. Sh. Hall // John Dos Passos: The Critical Heritage / ed. by B. Maine. – London, New York, Routledge, 2005. – Pp. 39–41.
13. **Canby, H. S.** Human Nature under Fire / H.S. Canby // John Dos Passos: The Critical Heritage / ed. by B. Maine. – London, New York, Routledge, 2005. – Pp. 31–34.
14. Men at War: The Best War Stories of All Time / Edited with an introduction by E. Hemingway, based on a plan by W. Kozlenko. – New York : Bramhall House, 1955. – 1072 p.
15. **Matthews, Jh. T.** American Writing of the Great War / Jh.T. Matthews // The Cambridge Companion to the Literature of the First World War / ed. by V. Sherry. – Cambridge : Cambridge University Press, 2005. – Pp. 217–242.
16. **Толмачёв, В.** Поиск новой романной формы в творчестве Дж. Дос Пассоса, Дж. Стейнбека, Т. Вулфа / В. Толмачёв // Зарубежная литература XX века : в 2 т. : учебник для академического бакалавриата / под ред. В. Толмачёва. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Изд-во Юрайт, 2014. – Т. 1 : Первая половина XX века. – С. 382–395.
17. **Dos Passos, Jh.** The 42nd Parallel / Jh. Dos Passos // USA. – The Library of America, 1996. – Pp. 5–356.
18. **Ross, M.** Review / M. Ross // John Dos Passos: The Critical Heritage / ed. by B. Maine. – London, New York, Routledge, 2005. – Pp. 77–79.
19. **Зверев, А.** Монтаж / А. Зверев // Художественные ориентиры зарубежной литературы XX века. – М. : ИМЛИ РАН, 2002. – С. 507–522.
20. **Джсвахидзе, М.** Эволюция Джона Дос Пассоса-романиста (20–40-е гг.) : дис. ... канд. филол. наук : 10.01.05 / М. Джсвахидзе. – М. : МГУ им. Ломоносова, 1992. – 146 л.

Паступиў у рэдакцыю 05.01.2019 г.
 Кантакты: zoya.tretyak@rambler.ru
 (Траццяк Зоя Іванаўна)

Tratsiak Z. SPECIFIC FEATURES OF INITIATION MOTIF IN JH. DOS PASSOS WAR LITERARY LEGACY.

The article continues a series of the author's publications on the study of American literature about the First World War events. The initiation motif is considered as one of the conceptual phenomena that joined Jh. Dos Passos's rich prosaic legacy, where the writer consistently addressed the events of 1914–1918 ('One Man's Initiation – 1917', 'Three Soldiers' and the trilogy "U.S.A"). Considering his own experience gained in the Old World, periodicals and documentary materials of the first third of the twentieth century the writer traced the process of initiation with the regard to one person, three typical US citizens, and the whole nation.

Keywords: the First World War, American literature, Jh. Dos Passos, initiation motif, 'American dream', 'lost generation'.